

ללקוט"ו].

ב. דכתיב: שנצטוו ישראל "אל תותירו" [ו"יאמר משה אליהם איש אל יותר ממנו עד בקר"ו]. וכתיב: "ולא שמעו אל משה ויותירו אנשים ממנו עד בקר"ו.

שנים ניסו ישראל בשליו, בשליו ראשון ובשליו שני:

א. **בשליו ראשון**, ככתוב: "ויאמרו אליהם בני ישראל מי יתן מותנו ביד ד' בארץ מצרים **בשבתנו על סיר הבשר** באכלנו לחם לשובע". ונענו על זה בשליו שירד עם המן, ככתוב שם: "וידבר ד' אל משה לאמר. שמעתי את תלונות בני ישראל וגו'. ויהי בערב ותעל השליו ותכס את המחנה ובבוקר היתה שכבת הטל וגו'".

ב. **בשליו שני** לאחר זמן מרובה, שהתאוו אז יותר, ככתוב: "**והאספסוף אשר בקרב** התאוו תאוה וגו' ויאמרו מי יאכלנו בשר". וכתוב שם: "ואל העם תאמר התקדשו למחר ואכלתם בשר כי בכיתם וגו' מי יאכלנו בשר וגו'". ובסוף נאמר: "ורוח נסע מאת ד' ויגו שלים מן הים וגו'".

אחד **בעגל: כדאיתיה** בפרשת כי תשא: "ויעשהו עגל מסכה ויאמרו אלה אלהיך ישראל וגו'".

לשרו של ים: **נחל קישון יהיה ערב** קבלן⁽³⁴⁾, ותוכל לתובעו⁽³⁵⁾ מבלי לתבוע את החייב [מהרש"א פסחים ק"ח:].

מיד פלטן הים ליבשה, דכתיב: וירא ישראל את מצרים "מת על שפת הים", והיה לו לומר: וירא ישראל על שפת הים את מצרים מת, אלא מוכח שנפלטו מצרים על שפת הים. וכתוב אחר כך: "ויאמינו בד' ובמשה עבדו", ומשמע שמקודם לא האמינו, הרי שהיו ישראל מקטני אמנה! [מהרש"א שם].

שנים ניסו ישראל במים: במרה וברפידים.

א. **במרה, דכתיב: "ויבאו מרתה ולא יכלו לשתות מים ממרה וגו'"**, וכתיב אחרי כן: (וילן) "**וילנו העם על משה** לאמר מה נשתה".

ב. **ברפידים, דכתיב: "ויחזו ברפידים ואין מים לשתות העם"**. וכתיב אחרי כן: "**וירב העם עם משה** ויאמרו תנו לנו מים ונשתה".

שנים ניסו ישראל במן:

א. **דכתיב: שנצטוו ישראל "אל תצאו"** ב-10 בשבת ללקוט [ו"יאמר משה אכלוהו היום כי שבת היום לד' היום לא תמצאוהו בשדה" — אוצר בלום], וכתוב שעברו על הציווי "**ויצאו**", [ויהי ביום השביעי יצאו מן העם

יוכל לתבוע כביכול מהקב"ה, ורק המלוה אינו יכול לתבוע מהקב"ה מפני שעבד לזה לאיש מלוה, ואם יתבע המלוה מהקב"ה זה נראה שהקב"ה הוא כביכול עבד לו [עבד לזה]. אך כשהערב תובע אין בזה גנאי כיון שהלוה איננו עבד לערב.

עוד ביאר, שהערב חייב לתבוע מהלוה כדי

34. ואף על פי שסתם ערב איננו ערב קבלן אלא אם פירשו כך, ביאר **המהרש"א** שכאן, כיון שאי אפשר לתבוע מהלוה [דהיינו, מהקב"ה], בזה כשעושים ערב הכוונה היא שיהיה ערב קבלן, ויוכלו לתבוע ממנו תחילה.

35. וביאר **בעיון יעקב** שנחל קישון שהוא הערב

ואמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זימרא: כל המספר לשון (37) הרע, כאילו כפר בעיקר, שנאמר: יכרת ד' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות. אשר אמרו ללשוננו נגביר שפתינו אתנו — ונספר לשון הרע, וכאילו אמרו — "מי אדון לנו" שכופרים בעיקר. [כי לא יתכן אשר יכין אדם לחבירו כלי משחית ונזק מר ממות מבלי שיועיל לעצמו, בלתי אם לכד יצרו את נפשו ופרק עול שמים מעליו. והשנית, לפי שאומר בלבבו כי שפתיו ברשותו, ומפני שאין בה מעשה וכי הוא השליט על לשונו וגמר בדעתו כי אין לו לכלוא את רוח שפתיו מדבר העולה על רוחו, וכי האברים המה לבדם אינם ברשותו לחטוא בהם — שערי תשובה השער השלישי אות ד' ור"א, בקצרה].

ואמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זימרא: כל המספר לשון הרע, נגעים (38) באים עליו,

ואחד במדבר פארן, כדאיתיה בפרשת שלח: "שלח לך אנשים ויתרו את ארץ כנען וגו'. וישלח אותם משה ממדבר פארן וגו'".

אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זימרא: מאי דכתיב: "ד' הצילה נפשי משפת שקר מלשון רמיה. מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה?" אמר לו הקב"ה ללשון כתשובה על מה שביקשה "הצילה נפשי וגו'": א. כל אבריו של אדם זקופים, ואתה הלשון מוטל (36) [שוכב]. ב. כל אבריו של אדם מבחוץ ואתה מבפנים, ולא עוד אלא שהקפתי לך שתי חומות: אחת של עצם הן השינים, ואחת של בשר הן השפתיים. וכיון שכן: מה יתן לך הקדוש ברוך הוא עוד שמירה שלא תספר לשון הרע מלבד השיניים והשפתיים, ומה יוסיף לך הקדוש ברוך הוא עוד שמירה שלא תהיה זקוף ומדבר לשון הרע — לשון רמיה! [נתבאר עפ"י עיון יעקב בפירושו ראשון, ומהרש"א].

ללשון שלא יהיה בה טבע לדבר לשון הרע.

37. ברמב"ם [פ"ז מדעות ה"ב] מבואר שהאיסור לדבר לשון הרע הוא מהפסוק "לא תלך רכיל בעמך", והרמב"ן כתב שהאיסור הוא מהפסוק "השמר בנגע הצרעת", דהיינו, שלא לדבר לשון הרע שמביאה לידי צרעת, וכן מהפסוק "זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים בדרך בצאתכם ממצרים" שמכיון שדיברה לשון הרע נענשה בצרעת.

38. ואף על גב שבגמרא להלן [טז א] מבואר שעל שבעה דברים נגעים באים ואילו כאן הזכירו לשון הרע דוקא.

ביאר המהרש"א שלשאר החטאים מתכפר גם בזה שנהיה מצורע מוסגר. אך ללשון הרע

לשלם למלוה וכשחייבים לתבוע אין בזה גנאי, ורק במלוה שאיננו חייב לתבוע בזה יש גנאי כשתובע מהקב"ה.

36. ביאר המהר"ל ששאר האיברים מטרם לקבל מבחוץ, לעינים נכנסים המראות מבחוץ, ובאזנים נכנסים הקולות שבחוץ, ורק הלשון מטרם להוציא [דיבור] החוצה, וכיון שטבעה להוציא החוצה היה קשה לאדם להתגבר על טבע הלשון והיה נכשל כל הזמן, ולכן ברא הקב"ה ללשון שני דברים שמגבילים את כוחה, האחד שנבראה שוככת ודבר שוכב טבעו למנוחה ואינו רוצה לעבוד, ודבר שני שנבראה במקום מוסתר ומחמת זה טבעה להיות בהסתר ולא לדבר לשון הרע שזה לפעול פעולה בחוץ על אדם אחר, ושני דברים אלה הם שמירה

טורף ומוליך לחוריו ואוכל שם [מפני שמפחד מן הבריות], ויש לו הנאה! אתה שנושך בני אדם והורגם [ואינך טועם לעולם אלא טעם עפר — עץ יוסף] מה הנאה יש לך? אומר להם הנחש לחיות: וכי מה יתרון לבעל הלשון, שמספר לשון הרע אף על פי שאין לו הנאה?! ולפיכך מביאם הקב"ה בדין אצל נחש, כדי שיתבייש מפני שהשיא אדם הראשון, ומתביישים עמו מספרי לשון הרע, [מימרא זו נתבארה עפ"י רש"י תענית ח., וראה עיון יעקב].

ואמר ריש לקיש: כל המספר לשון הרע, מגדיל עוונות שלו, עד לשמים⁽⁴⁰⁾, שנאמר: "שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ".

אמר מר עוקבא: כל המספר לשון הרע, ראוי לסקלו⁽⁴¹⁾ באבן, דכתיב הכא: מלשני בסתר רעהו אותו "אצמית", וכתיב התם: "צמתו" בכור חי "וידו אבן" בי.

ואמר רב חסדא אמר מר עוקבא: כל המספר לשון הרע, אמר הקב"ה, אין אני והוא יכולין⁽⁴²⁾ לדור בעולם, שנאמר: "מלשני

שנאמר: "מלשני בסתר רעהו אותו אצמית", כתיב הכא "אצמית", וכתיב התם: וקם הבית אשר בעיר אשר לא [לו — קרין חומה "לצמיתות" לקונה אותו, ומתרגמינן: "לחלוטין" [שהבית נחלט לקונה, ושוב אין גואל אותו המוכר], ותנן שלשון חליטה היינו צרעת: אין בין מצורע מוסגר למצורע "מוחלט", אלא פריעה ופרימה.

סימן לג' מימרות של ריש לקיש לפנינו: "תורת נחש גדול".

והיינו מה שאמרנו קודם שהמספר לשון הרע צרעת באה עליו, היינו דרבי שמעון בן לקיש, דאמר ריש לקיש: מאי דכתיב: זאת תהיה תורת "המצורע" [ולא כתוב תורת "הצורע" — מהרש"א, וראה עיון יעקב]? זאת תהיה תורתו של מוציא שם רע!

ואמר ריש לקיש: מאי דכתיב: אם ישוך הנחש בלא לחש ואין יתרון לבעל הלשון? לעתיד⁽³⁹⁾ לבא מתקבצות כל החיות ובאות אצל הנחש, ואומרות: ארי דורס ואוכל [מיד, ואינו מתירא] ויש לו הנאה! זאב

בשמים, שהמדבר לשון הרע כמי שמדבר נגד ה' כמובא בגמרא קודם הפסוק "שפתינו אתנו מי אדון לנו" שהמדבר לשון הרע הוא כמי שאומר שדיברו איננו ברשות ה'.

⁴⁰ "ולשונם תהלך בארץ" ביאר המהרש"א שמדבר לשון הרע על שוכני עפר.

⁴¹ ביאר המהרש"א שהמדבר לשון הרע מזיק לאנשים רחוקים וכמו שזורק אבן שמזיקה במרחק, וכיון שההזק שלו כמו אבן לכן ראוי לסקלו באבן.

⁴² ביאר המהר"ל שלשון הרע זה הרע הגמור

אין כפרה עד שיהיה מצורע מוחלט ויביא שתי ציפרים, וכלשון הגמרא בהמשך שלמדים זאת מהפסוק "אותו אצמית" לחלוטין דהיינו, מצורע מוחלט.

³⁹ ביאר היעב"ץ שרק לעתיד לבא יכולות החיות להתקבץ אצלו כיון שאז כבר לא יזיק ואינן פוחדות ממנו.

וגם לעתיד לבא יהיה עפר לחמו וכולם יצדיקו עליו את הדין כיון שהזיק בלי הנאה רק מתוך רצונו להרע ולהזיק.

⁴⁰ ביאר המהרש"א שהכוונה היא במי שיושב

אם תלמיד חכם הוא יעסוק⁽⁴³⁾ בתורה, שנאמר: "מרפא לשון — עין חיים", ואין "לשון" אלא לשון הרע, שנאמר: "חץ שחוט לשונם מרמה דבר". ואין "עין חיים" אלא תורה, שנאמר: "עין חיים היא [התורה] למחזיקים בה".

ואם עם הארץ הוא ישפיל דעתו, שנאמר: מרפא לשון עץ חיים "וסלף בה שבר ברוח", מי שמסלף בה ורוצה לסלקה ממנו — ישובור רוחו!

רבי אחא ברבי חנינא חולק ואמר: סיפר כבר לשון הרע אין לו תקנה, שכבר ברתו⁽⁴⁴⁾ [לשון כרת] דוד ברוח הקודש, שנאמר: "יכרת" ד' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות! אלא מה תקנתו⁽⁴⁵⁾ שלא יבא לידי לשון הרע? אם תלמיד חכם הוא יעסוק בתורה. ואם עם הארץ הוא ישפיל דעתו, שנאמר: "וסלף⁽⁴⁶⁾ בה שבר ברוח"!

בסתר רעהו אותו אצמית גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל, והולך "אותו לא אוכל" על שניהם, על מספר לשון הרע ["מלשני בסתר רעהו"] ועל גסי הרוח ["גבה עינים ורחב לבב"], אל תיקרי: "אותו לא אוכל, אלא "אתו" לדור בעולם לא אוכל! ואיבא דמתני לה על גסי הרוח בלבד, ולא הולך על הרישא, [עפ"י מהרש"א סוטה ה.].

ואמר רב חסדא אמר מר עוקבא: כל המספר לשון הרע, אומר הקב"ה לשר של גיהנם: אני עליו מלמעלה, ואתה מלמטה — נדוננו יחדיו! שנאמר: "חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים", אין "חצי" אלא לשון הרע, שנאמר: "חץ שחוט לשונם מרמה דבר", ואין "גבור" אלא הקב"ה, שנאמר: "ד' כגבור יצא", "גחלי רתמים": היינו גיהנם.

אמר רבי חמא ברבי חנינא: מה תקנתן [רש"ש] של מספרי לשון הרע אחר שסיפרו?

הכרת הוא רק על מי שמורגל בקביעות לדבר לשון הרע ולא למי שחטא בדרך מקרה.

45. תמה בחשק שלמה והרי לכל אדם יש בחירה ויכול לבחור בטוב ומהי שאלת הגמרא מה תקנתו שלא יבא לידי לשון הרע.

וביאר שזה נסיון גדול מאד כמבואר בגמרא שרובם בלשון הרע, וקשה מאד לעמוד בנסיון זה, והעצה היא רק לתלמיד חכם על ידי תורה ולעם הארץ על ידי ענוה.

46. למעלה פירש רש"י ש"סלף בה" הכוונה שחטא וסילף ודיבר לשון הרע. וכתב השפת אמת שכל זה שייך לדעת רבי חמא ברבי חנינא שהפסוק מדבר אחרי שחטא. אך לדעת רבי אחא ברבי חנינא הרי הפסוק מדבר לפני שחטא, ולדבריו ביאר השפת אמת ש"סלף בה" הכוונה

והמוחלט שאיננו עושה להנאתו וכל כוונתו רק להרע ולהזיק, ואילו הקב"ה הוא הטוב הגמור, ולכן אין הקב"ה יכול לדור אתו בעולם כי הטוב איננו סובל את הרע.

43. ביאר המהר"ל, כיון שעון לשון הרע חמור כל כך לכן מי שעובר עליו נכרת מעיקרו, וכיון שהפגם גדול כל כך אין לו תקנה לחזור למקומו אלא על ידי תורה שהיא במעלה עליונה מאד.

ולעם הארץ שאין בו תורה העצה היא על ידי ענוה, וביאר המהר"ל שזה כמו שאמר חז"ל מה שעשתה חכמה עטרה לראשה עשתה ענוה עקב לסוליייתה, והיינו שמעלת הענוה היא למעלה ממעלת התורה, ולכן גם ענוה מועילה לתקן את מה שפגם בעצמו בלשון הרע.

44. הרמב"ם [פ"ז מדעות ה"ב] מפרש שעונש

תנא דבי רבי ישמעאל: כל המספר לשון הרע, מגדיל עוונות כנגד (47) שלש עבירות: עבודת כוכבים, וגילוי עריות ושפיכות דמים! דכתיב הכא בלשון הרע: לשון מדברת "גדולות"!

וכתיב בעבודת כוכבים [במעשה העגל]: אנא הטא העם הזה הטאה "גדולה".

ובגילוי עריות כתיב [במעשה יוסף ואשת פוטיפר]: ואיך אעשה הרעה "הגדולה" הזאת.

ובשפיכות דמים כתיב [גבי קין שהרגו להבל]: "גדול" עוני מנשוא.

ומקשינן: מנין ללמוד שמגדיל עוונות כנגד כל ג' עבירות, והרי כיון שכתוב: לשון מדברת "גדולות" ומיעוט רבים שתיים, אימא, אין לך ללמוד אלא תרתי?

ומשנינן: כיון שבכל ג' העבירות כתוב לשון

גדלות כמו בלשון הרע, הי מונייהו מפקא [איזה מג' עבירות תוציא מהם]!?

במערכא [בארץ ישראל] אמרי: לשון תליתאי [לשון שלישית] לשון הולך הרכיל שהיא שלישית בין אדם לחבירו לגלות לו סוד (48), קטיל תליתאי [הורגת שלשה]: לאומרו הוא הרכיל עצמו, ולמקבלו, ולאומרים עליו [ב"ח], שמתוך המריבה שנופלת בין השנים הם הורגים זה את זה, ואחר כך הורגים גואלי הדם את הרכיל שההריגה באה על ידו, [עפ"י רש"י שבעין יעקב].

אמר רבי חמא ברבי חנינא: מאי דכתיב: "מות וחיים ביד לשון", וכי יש יד ללשון להמית את אחרים כמו יד — [מהרש"א]! לומר לך: מה יד ממיתה, אף לשון ממיתה! (49) (50) יכול, אי מה יד אינה ממיתה אלא בסמוך לה, אף לשון אינה ממיתה אלא בסמוך לה כשמלשין במעמד שלשתם, ואם לא — אינה ממיתה [רש"י שבעין יעקב]?

שחטא בלשונו בזה שאין בה תורה, ותקנתו היא על ידי ענוה.

47. ביאר המהרש"א שכוונת הגמרא שלשון הרע גורמת לחטאים חמורים כמו שלש העבירות החמורות. אך ודאי שלשון הרע עצמה איננה חמורה כמו שלש עבירות החמורות.

48. והמהרש"א מבאר שקרויה לשון תליתאי על שם ששקולה כמו שלשת העבירות החמורות, והרש"ש הביא שבירושלמי כתוב למה נקרא לשון שלישי על שם שהורג שלשה. וכתב לבאר שזוהי גם כוונת הבבלי וזה ההמשך לשון תליתאי קטיל תליתאי,, דהיינו, שקרוי שלישי כיון שהורג שלשה.

49. כתב המהר"ל שאין הכוונה שהלשון ממיתה על ידי שגורמת מריבה והורגים זה את זה, שהרי זה דבר פשוט שלא צריך עליו ראייה מפסוק.

אלא ביאר המהר"ל שכשם שביד יש כח להמית כך בלשון יש ארס רוחני שממית, וכיון שזה דבר רוחני אין לו גבולות ונוק הלשון מתפשט למקומות רחוקים ומזיק בכל מקום עד השמים.

50. כתב הרמב"ם [פ"ז מדעות ה"ג] שלכן כללה התורה בפסוק אחד "לא תלך רכיל בעמך לא תעמוד על דם רעך", כי הרכילות גורמת לדם רעך.

רבה אמר: כגון דאמר: איכא נורא בי פלניא! שמשמע שעשיר הוא, ובכל שעה מצויה אש בביתו לבשל תבשילים.

אמר ליה אבוי לרבה: מאי קא עביד מי שאומר כן?! גילוי מילתא בעלמא הוא, הואיל ואינו אומרה בלשון הרע, אלא מגלה לאותם שמבקשים אש, לכו לבית פלוני. אלא אין איסור, רק באופן דמפיק ליה בלישנא בישא [שמוציאו בלשון רעה], דאמר: היכא משתכחא נורא [היכן תמצא האש] אלא בי פלניא [רק בבית פלוני תמצא], דאיכא בשרא וכוורי [שיש שם בשר ודגים], כלומר: עשיר הוא ויש לו בשר ודגים ואינו מחוסר כלום, ויכול להנות אחרים ואינו(51) מהנה — רש"י שבעין יעקב.

אמר רבה: כל מילתא דמיתאמרא באפי מרה [הבעלים], שהמרגל אומרה בפני זה שמרגל עליו, לית בה(52) משום לישנא בישא!

אמר ליה אבוי לרבה: כשאמרה בפניו כל שכן דהוי(53) חוצפא ולישנא בישא, ואיך התרת?

אמר ליה רבה לאבוי: אנא כרבי יוסי סבירא לי, דאמר רבי יוסי: מימי לא אמרתי דבר

תלמוד לומר: "חץ" שחוט לשונם, שהורג ברחוק כמו חץ [שם]. יכול, אי מה חץ אינו ממית, אלא עד ארבעים וחמשים אמה [לאו דוקא — שם] אף לשון אינה ממיתה אלא עד ארבעים וחמשים אמה? תלמוד לומר: "שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ".

ומקשינן: וכי מאחר דכתיב: "שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ", ולמדנו שהלשון ממיתה אף יותר מארבעים וחמשים אמה, הדרשה "חץ שחוט לשונם" למה לי [מהרש"א]?

ומשינינן: הא הפסוק "חץ שחוט לשונם" קא משמע לך, דקטיל לשון הרע כחץ!

תו מקשינן: וכי מאחר דכתיב "חץ שחוט לשונם", ולמדנו שלשון הרע הורגת כחץ, הדרשה "מות וחיים ביד לשון" למה לי [מהרש"א]?

ומשינינן: בא ללמד ש"מות וחיים ביד הלשון" כלומר: "בכח" הלשון [מהרש"א], לכדרבא, דאמר רבא: דבעי חיי [הרוצה חיים] — בלישניה יעסוק בתורה בלשונו! דבעי מית [הרוצה למות] — אף הוא בלישניה, יעסוק בלשונו בדברי שטות ונבלה!

היכי דמו לישנא בישא?

לשון הרע הוא רק שלא בפניו שבזה יכול להזיק רק על ידי הלשון.

51. והמהרש"א מפרש שהגנות היא שהוא רעבתן ותמיד מבשל כדי לאכול.

52. כתב השפת אמת שאם מספר עליו שקר בזה באמת בפניו חמור יותר שזוהי גם חוצפה. אך אם הדבר אמת בזה בפניו קל יותר כי מקיים בו בזה תוכחה על חטאו.

52. יש ראשונים שפירשו, שמותר לספר לשון הרע בפניו של זה שמגנים אותו, וביאר המהר"ל שאיסור לשון הרע הוא להזיק בצורה שמיוחדת רק ללשון, ובפניו הרי יכול להזיק לו גם בהכאה ולא רק על ידי הלשון, ולכן איסור

והזרתי לאחורי לראות מי יעמוד אחורי, שאף בפני הבעלים⁽⁵⁴⁾ אני אומרה! הרי שאין זו לשון הרע. פירוש נוסף: שאם באו הבעלים ואמרו למה אמרת כך, לא חזרתי בי לאמר, לא אמרתי! אלא בפניהם הודיתי, [לפי שמתחלה אמת אמרתי — רש"י שבת קיח:]. [ראה חפץ חיים כלל ג', בבאר מים חיים ססק"ב בשם תשובות מהר"י ברונא, בביאור דברי רש"י].

אמר רבה בר רב הונא: כל מילתא דמיתאמרא באפי תלתא שהבעלים אמרוה בפני ג' אנשים, המגלה אותה לית בה משום לישנא⁽⁵⁵⁾ בישא! מאי טעמא? שהבעלים שאמרוה גילו דעתם, שאם מגלה אותו אינו חושש, כי יודע הבעלים כשאמר אותה בפני שלשה, שסופה להתגלות, כי חברך ששמע את הדברים חבא אית ליה ומגלה לחבירו,

א-טו

וחבא דחברך לכשישמע, גם כן חבא אית ליה ומגלה לו, עד שיוודע הדבר. [וגם אם האחד לא יגלה, השנים יעידו עליו ולא יוכל לכפור — מהרש"א].

כי אתא רב דימי, אמר: מאי דכתיב: "מברך רעהו בקול גדול בבוקר השכם [אותה ברכה] קללה תחשב לו" לרעהו? באיזה אופן: כגון דמיקלע לאושפיזא [נתארח באכסניא], וטרחו קמיה שפיר [וטרחו לפניו יפה], למחר נפיק יתיב בשוקא [ויוצא למחר ויושב בשוק] ואמר: רחמנא ניברכיה לפלניא⁽⁵⁶⁾ דהכי טרח קמאי [יברך ד' את פלוני המארח, שכך טרח לפני], ושמעין אינשי אלימים שפלוני עשיר, ואזלין ואנסין ליה הולכים ואונסים את ממונו. פירוש נוסף — יתארחו אצלו עד שיגמר ממונו.

דעת הרשב"ם בכבא בתרא שמדובר כשאדם עבר וסיפר לשון הרע גמורה בפני שלשה, ואמנם הוא ודאי עבר באיסור לשון הרע, אבל לשומעים מותר לספר את הסיפור לאחרים כי זה כבר נהיה דבר מפורסם, ויש הרבה תנאים להיתר זה כמו שביאר בחפץ חיים, והרבה ראשונים חולקים על עיקר ההיתר כי יש להם פירוש אחר בגמרא.

ודעת התוספות בכבא בתרא שמותר לספר לשון הרע בפני שלשה אנשים, כיון שזה נהיה מפורסם הרי זה כמו שמספר בפניו, ובפניו אין איסור לשון הרע. אך החפץ חיים הקשה על שיטה זו קושיות רבות ולכן נטה לפרש את דבריהם באופן אחר.

56. הקשה הרא"ש [הובא בשטמ"ק] מהגמרא בברכות שמבואר אורח טוב אומר כל מה שטרח בעל הבית וכו' כמה בשר הביא לפני? ותיריך

54. כתב הגרא"מ הורביץ שלעיל מבואר שמותר בפני הבעלים, וכאן נוסף יותר שגם אם היה אומר זאת בפני הבעלים מותר, ואפילו שלא בפניהם.

55. בביאור דברי הגמרא האלו הביא החפץ חיים [כלל ב] ארבע שיטות בראשונים. דעת רש"י כאן שמדובר באדם שגילה את סודותיו או דברי גנאי על עצמו שאסור לשומע לגלות זאת בלי רשותו, אבל אם היה הסיפור לפני שלשה אנשים מותר להם לספר לאחרים, כי מזה שסיפר לשלשה מוכח שלא איכפת לו שיתפרסם.

התוספות כאן מפרשים שמדובר כשאדם מספר על חבירו דבר יש לו שתי משמעויות לטוב ולרע, ולפי הצורה והניגון שמספר מבינים למה הוא מתכוון, וכזה דבר מותר לספר בפני שלשה כי יודע שבודאי יגיעו הדברים לזה שסיפר עליו ונזהר לומר בצורה שאין בה גנאי.